

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลแรงงานนอกระบบ จึงได้ดำเนินการสำรวจแรงงานนอกระบบขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี 2548 เพื่อให้มีข้อมูลใช้อย่างต่อเนื่อง โดยได้ดำเนินการสำรวจเป็นประจำทุกปี ซึ่งดำเนินการสำรวจพร้อมกับการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการใช้ข้อมูลแก่หน่วยงานด้านการวางแผนและกำหนดนโยบาย ในการใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อศึกษาถึงแรงงานนอกระบบ ในการขยายความคุ้มครองและการประกันสังคมให้ครอบคลุมทุกสาขาอาชีพ เพื่อให้ผู้ที่ทำงานนอกระบบได้เข้าถึงการประกันสังคมและความคุ้มครองจากการทำงาน ได้รับความเป็นธรรม มีความมั่นคงจากการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สำหรับการสำรวจแรงงานนอกระบบ ได้ดำเนินการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน และลักษณะต่าง ๆ ของประชากรที่มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคม และไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากการทำงานตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสำรวจ ได้แก่

- 1) จำนวนแรงงานที่อยู่ในระบบและนอกระบบ
- 2) ลักษณะทางประชากรและสังคมที่สำคัญของแรงงานในระบบและนอกระบบ เช่น อายุ เพศ การศึกษาที่สำเร็จ อาชีพ และอุตสาหกรรม ชั่วโมงการทำงาน เป็นต้น
- 3) ข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับการได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุจากการทำงาน สิทธิการรักษาพยาบาล และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน เป็นต้น

2. ขั้มรวม

ประชากรที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลและครัวเรือนกลุ่มบุคคล (ประเภทคนงาน)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการในทุกจังหวัดทั่วประเทศ พร้อมกับการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรระหว่างวันที่ 1 – 12 ของเดือนกรกฎาคม - กันยายน 2556 โดยมีครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งสิ้น 83,880 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร 4,800 ครัวเรือน ในเขตเทศบาล 48,960 ครัวเรือน และนอกเขตเทศบาล 34,920 ครัวเรือน สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง โดยพนักงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีประสบการณ์ในการสำรวจ

4. คำอธิบายศัพท์/แนวคิด/คำจำกัดความ

4.1 แรงงานในระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ได้แก่

- 1) ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น
- 2) ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ
- 3) ครูใหญ่หรือครูโรงเรียนเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน
- 4) ลูกจ้างของรัฐบาลต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ

- 5) ลูกจ้างที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน
- 6) ผู้มีงานทำที่ประกันตนตาม พรบ. ประกันสังคม มาตรา 33, 39 และ 40

4.2 แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ

4.3 ผู้มีงานทำ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจ มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) ได้ทำงานตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร เงินปันผลค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่นสำหรับผลงานที่ทำเป็นเงินสดหรือสิ่งของ
- 2) ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานน้อยกว่า 1 ชั่วโมงแต่เป็นบุคคลที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (ซึ่งจะถือว่าเป็น **ผู้ที่ปกติมีงานประจำ**)
 - 2.1) ยังได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้างหรือ ผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือ ธุรกิจระหว่างที่ไม่ได้ทำงาน
 - 2.2) ไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือ ผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในระหว่างที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมิงานหรือ ธุรกิจที่จะกลับไปทำ
- 3) ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจ หรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนหรือของสมาชิกในครัวเรือน

4.4 งาน หมายถึง กิจกรรมที่ทำที่มีลักษณะ อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) กิจกรรมที่ทำแล้วได้รับค่าตอบแทน เป็นเงินหรือสิ่งของ ค่าตอบแทนที่เป็นเงิน อาจจ่ายเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน หรือ รายชิ้น
- 2) กิจกรรมที่ทำแล้วได้ผลกำไรหรือหวังที่จะได้รับผลกำไร หรือส่วนแบ่งเป็นการตอบแทน
- 3) กิจกรรมที่ทำให้กับธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือผลกำไร ตอบแทนอย่างใด ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจนั้นจะมีสถานภาพการทำงานเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือนายจ้าง

4.5 อาชีพ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ การจัดจำแนกประเภทอาชีพ ใช้ตาม International Standard Classification of Occupation (ISCO – 08) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

4.6 อุตสาหกรรม หมายถึง ประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้ดำเนินการ โดยสถานประกอบการ ที่บุคคลนั้นกำลังทำงานอยู่ หรือประเภทของธุรกิจ ซึ่งบุคคลนั้นได้ดำเนินการ อยู่ในสัปดาห์แห่งการสำรวจ การจัดจำแนกประเภท อุตสาหกรรม ใช้ตาม Thailand Standard Industrial Classification, (TSIC) 2009 ฉบับปรับปรุงโดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

4.7 สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ที่ทำงาน หรือธุรกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

- 1) นายจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองเพื่อหวังผลกำไร หรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในธุรกิจในฐานะลูกจ้าง
- 2) ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง โดยลำพังผู้เดียว หรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วมกิจการด้วยเพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และได้จ้างลูกจ้างแต่

อาจมีสมาชิกในครัวเรือน หรือ ผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือค่าตอบแทน
 อย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ

3) ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในไร่นา
 เกษตร หรือในธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน

4) ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็น รายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน รายชิ้น หรือ
 เหมาจ่าย ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน อาจจะเป็นเงิน หรือสิ่งของ ลูกจ้าง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

- ลูกจ้างรัฐบาล หมายถึง ข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การบริหาร
 ส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนลูกจ้างประจำ และ
 ชั่วคราวของรัฐบาล

- ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

- ลูกจ้างเอกชน หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชน หรือธุรกิจของเอกชน รวมทั้ง
 ผู้ที่รับจ้างทำงานบ้าน

5) การรวมกลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และ
 ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดการทำงานทุกขั้นตอนไม่ว่าเป็นการ
 ลงทุน การขาย งานอื่นๆ ของกิจการที่ทำ ตลอดจนการแบ่งรายได้ ให้แก่ สมาชิกตามที่ตกลงกัน (การรวมกลุ่ม
 ดังกล่าวอาจ จัดระเบียบจัดตั้งในรูปของสหกรณ์หรือไม่ก็ได้)

การจัดจำแนกประเภทสถานภาพการทำงาน ใช้ตาม International Classification of Status in
 Employment, 1993 (ICSE – 93) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) มีสถานภาพการทำงานเพิ่มขึ้น
 อีก 1 กลุ่ม คือ การรวมกลุ่ม (Member of Producers' Cooperative)

4.8 ชั่วโมงทำงาน หมายถึง จำนวนชั่วโมงทำงานจริงทั้งหมดในสัปดาห์แห่งการสำรวจ สำหรับผู้ที่มิงาน
 ประจำซึ่งไม่ได้ทำงาน ในสัปดาห์แห่งการสำรวจให้บันทึกจำนวนชั่วโมงเป็น 0 ชั่วโมง

4.9 ระดับการศึกษาที่สำเร็จ

ได้จำแนกการศึกษาตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ ดังนี้

- 1) ไม่มีการศึกษา หมายถึง บุคคลที่ไม่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียน หรือไม่เคยได้รับการศึกษา
- 2) ต่ำกว่าประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาดำเนินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถม
 ปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิม
- 3) สำเร็จประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาดำเนินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถม
 ปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
- 4) สำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาดำเนินชั้น ม.3 ม.ศ.3 หรือ ม.6
 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับ การศึกษาที่สูงกว่า
- 5) สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - 5.1) สายสามัญ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาดำเนินชั้น ม.6 ม.ศ.5
 หรือ ม.8 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
 - 5.2) อาชีวศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาหรือวิชาชีพที่เรียนต่อ
 จากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า โดยมีหลักสูตรไม่เกิน 3 ปี และไม่สำเร็จ
 ระดับการศึกษาที่สูงกว่า
 - 5.3) วิชาการศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภท วิชาการศึกษา (การฝึกหัดครู)
 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

- 6) อุดมศึกษา
 - 6.1) สายวิชาการ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาหรือสายวิชาการ โดยได้รับวุฒิปัตถะระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก
 - 6.2) สายวิชาชีพ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษา หรือ สายวิชาชีพที่ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือเทียบเท่าอนุปริญญา ปริญญาตรี
 - 6.3) สายวิชาการศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทวิชาการศึกษา และได้รับประกาศนียบัตรระดับ อนุปริญญา ปริญญาตรี
- 7) อาชีวศึกษาระยะสั้น หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาหรือการฝึกอบรม ประเภทอาชีวศึกษา ที่มีหลักสูตรไม่เกิน 1 ปี และได้รับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองเมื่อสำเร็จ การศึกษาพื่นความรู้ของผู้เข้าเรียนได้กำหนดให้แตกต่างตามวิชาเฉพาะแต่ละอย่างที่เรียน แต่อย่างต่ำต้องจบประณปีที 4 หรือเทียบเท่า
- 8) อื่น ๆ หมายถึง บุคคลที่ สำเร็จการศึกษาที่ไม่สามารถเทียบชั้นได้